

П 68 **Право, суспільство і держава: форми взаємодії:** Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 13-14 січня 2017 р. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2017. – 124 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління ГО «Центр правових наукових досліджень» від 16 січня 2017 р. (протокол № 163).

НАПРЯМ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Білоус В. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ВЧЕННЯ ПРО ФІКСАЦІЮ ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Відповідно до імперативних приписів ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Зазначене вище цілковито узгоджується з вихідними положеннями про те, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою. Проте, як засвідчує вітчизняний і міжнародний історичний досвід, виконання державою обов'язку з утвердження і забезпечення прав і свобод людини може бути насправді ефективним тільки тоді, коли не тільки окремі громадяни, але й суспільство в цілому готові відмовитися від ефемерних принад патерналізму і взяти на себе відповідальність за свою особисту долю і долю своєї держави, активно втілюючи у життя положенням ч. 1 і ч. 6 ст. 55 Основного Закону, відповідно до яких кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, у тому числі, в судовому порядку.

Частиною 2 ст. 129 Конституції України до основних засад судочинства віднесено: 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом тощо. Однак, вчинення системних порушень перелічених засад судочинства у недалекому минулому особами, уповноваженими ухвалювати іменем України обов'язкові до виконання рішення, спричинило серед широкого загалу зневіру у життєздатності задекларованого ч. 1 ст. 55 Основного Закону положення про те, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Рішуча вимога прогресивних прошарків українського суспільства щодо невідкладного виправлення становища у цій царині послужила поштовхом до започаткування реформи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів, прийняття Законів України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» і «Про за-

безпечення права на справедливий суд» тощо з метою відновлення законності та справедливості, підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади.

Зауважимо, що перші спроби перебудувати зусиллями самих суддів систему, яка десятиліттями розбудовувалася і цементувалася переважно на засадах негативного відбору, кастовості та непотизму, а не найвищої професійної придатності та доброчесності претендентів на суддівську мантію, не призвели до очікуваних суспільством результатів: у 80% випадків колективи суддів переобрали головами судів тих самих осіб, які раніше були призначені на ці посади [1], очищення суддівських лав напередодні запуску судової реформи виявилось черговою фікцією [2] і вершити правосуддя й надалі довірено в більшості випадків особам, які лідирують у рейтингах, місце в яких є доречним для успішних представників світового бізнесу і аж ні як не державної влади однієї з найнезаможніших країн Європи [3]. Вітчизняна судова влада продовжує демонструвати незламну здатність до самовідтворення у своїх найгірших проявах і, на наше переконання, без компетентного, всеохопного і цілеспрямованого, побудованого на демократичних засадах гласності та відкритості контролю за судочинством зі сторони громадянського суспільства, ця негативна тенденція у майбутньому буде тільки зростати.

Виходячи з того, що у демократичному суспільстві повинні існувати механізми громадського контролю за діяльністю влади, у т.ч. й судової, на думку Л. Р. Наливайка та А. Ф. Орешкової, взаємодії між державою та громадянським суспільством (громадськістю) повинно сприяти налагодження конструктивних взаємовідносин між засобами масової інформації (ЗМІ) та судами [4, с. 30]. Цілковито підтримуючи дану позицію, зауважимо, що означене є дійсно важливим але не єдино можливим способом здійснення громадського контролю за судовою гілкою влади. На нашу думку, головним засобом ефективного запобігання корупції та іншим негативним проявам і створення передумов для відновлення довіри громадян до державної влади, загалом, і її судової гілки, зокрема, може слугувати створення умов для безперервного забезпечення прозорості дій усіх учасників найрізноманітніших правовідносин, починаючи від самого першого контакту особи з правоохоронними, контролюючими, судовими чи іншими державними органами і аж до завершення процесу виконання остаточного рішення. Створення таких умов є справою честі не тільки для представників прогресивних ЗМІ, але й для кожного свідомого громадянина, який прагне докласти власних зусиль до розбудови в Україні омріяної правової і соціальної держави. Інструментом для цього має стати повсякчасне ситуаційно зумовлене застосування новел законодавства, завдяки яким в інтересах захисту прав і свобод від порушень і протиправних посягань можуть бути реалізовані переваги криміналістичного вчення про фіксацію доказової інформації, зокрема, у научно-образній формі [5, с. 343–370].

Наприклад, з метою становлення Міністерства внутрішніх справ України як головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики, зокрема, у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку тощо Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженою Указом Президента України від 14.03.2016 р. №92/2016, передбачено запровадження додаткових заходів щодо забезпечення прав затриманих та заарештованих осіб відповідно до європейських норм, а також практики відеофіксації першого допиту затриманого та єдиного електронного протоколу (custody records).

А з метою удосконалення процедури оскарження платниками податків податкових повідомлень-рішень або інших рішень органів ДФС під час адміністративного оскарження, наказом Міністерства фінансів України від 28.09.2016 р. № 849 були затверджені Зміни до Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 21.10.2015 р. № 916, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23.12.2015 р. за № 1617/28062. Цими змінами запроваджено процедуру розгляду матеріалів скарги на рішення контролюючого органу у відкритому засіданні – розгляд матеріалів скарги контролюючим органом, який відбувається на підставі клопотання платника податків – скаржника, податкового агента або його уповноважених представників (у тому числі адвокатів), а також: уповноважених представників центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику; уповноважених представників центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну регуляторну політику; уповноваженого представника Ради бізнес-омбудсмена; представників засобів масової інформації. Крім того, обсяг прав особи, яка подала скаргу на рішення контролюючого органу, істотно розширено за рахунок надання останній права здійснювати технічну фіксацію засідання з розгляду матеріалів скарги за допомогою фото-, кінозйомки, відео-, звукозапису.

Відповідно до ч. 1 ст. 7, ч. 2 ст. 9, ч. 8 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», положення яких закріплюють право на справедливий суд, рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом, гласність і відкритість судового процесу, кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом. Суд створює такі умови, за яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом. Судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

Відповідно до ч. 2 ст. 34, ст. 21 і ч. 2 ст. 22 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Конституційні права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, гарантуються і не можуть бути скасовані. Частиною 4 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» особам, присутнім в залі судового засідання, представникам засобів масової інформації гарантовано право проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео– та аудіозапис з використанням портативних відео– та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. А з дозволу суду – навіть трансляція судового засідання.

Втілення у життя наведених вище законодавчих новел слугує додатковим інструментом у процесуальній боротьбі законослухняних суб'єктів [6] проти тих, хто за інерцією минулих років здійснює свою правозастосовну практику за принципом «гроші полюбляють тишу». У зв'язку з цим, охоплення безперервною відеофіксацією переважної більшості судових засідань у судах усіх видів та інстанцій стимулюватиме кожного «служителя Феміди» до критичної оцінки власної відповідності професіограмі (необхідному набору якостей залежно від виконуваної діяльності), за допомогою якої повинні визначатися професійна придатність і здійснюватися добір на певні посади [7, с. 41–46], а також своєчасного вжиття заходів запобігання профе-

сійній деформації; дисциплінуватиме всіх учасників судового процесу; сприятиме руйнації злочинної практики «договірних» процесів і очищенню суддівського корпусу від тих, хто за чесно зароблені кимось іншим кошти звик спопелятися на екзотичних курортах, а не на ниві служіння суспільству і праву.

Література:

1. Люстрація провалилась: судді на 80% зберегли своїх керівників, у судах як і раніше тхне грошима [Електронний ресурс] // Наші Гроші. – 2014, 23 травня. – Режим доступу : <http://nashigroshi.org>.
2. Звільнені у вересні: відставка замість реального очищення [Електронний ресурс] // Чесно. – 2016, 6 жовтня. – Режим доступу : <http://chesnosud.org>.
3. Настоящий Клондайк: у украинских судей насчитали более 1 млрд наличкой [Електронний ресурс] // Обозреватель. – 2016, 12 грудня. – Режим доступу : <http://finance.obozrevatel.com>.
4. Наливайко Л. Р. Засоби масової інформації як суб'єкти громадського контролю за діяльністю органів судової влади [Текст] / Л. Р. Наливайко, А. Ф. Орешкова / Conferință internațională științifică și practică «Conceptul statului de drept în Moldova și Ucraina, în contextul procesului de integrare europeană» (Noiembrie este 4-5, 2016, Chișinău) / com. org. V. Bujor (preș.) [et al.]. – Chișinău : Iulian, 2016 (Tipogr. Cetatea de Sus). – С. 30–33.
5. Белкин Р. С. Курс криминалистики [Текст] : учеб. пособие для вузов. – 3-е изд., дополн. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.
6. Белоус Ю. Відеофіксація судового процесу як додатковий інструмент у процесуальній боротьбі [Електронний ресурс] // Юрист&Закон. – 2016. – № 36. – Режим доступу : <http://uz.ligazakon.ua>.
7. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності : навч. посіб. – Х. : Право, 2006. – 160 с.

Гогунська Л. Е.

магістрант кафедри адміністративного і кримінального права

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ДИФЕРЕНЦІЯ ПОНЯТТЯ «ЕКСТРАДИЦІЯ» ВІД ПОНЯТТЯ «ВИДАЧА»

Для України, яка останнім часом активізує свої дії на шляху інтеграції у світове співтовариство, зокрема в Європейський Союз, актуальним є питання приведення національної правової системи у відповідність із виробленими міжнародною спільнотою правовими стандартами, у тому числі у сфері надання правової допомоги у кримінальних справах у формі екстрадиції. У цьому зв'язку існує об'єктивна потреба належної та достатньої правової регламентації відносин у сфері надання міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах, зокрема тих, що виникають у зв'язку із видачею особи (екстрадицією), для забезпечення ефективного виконання українською стороною своїх договірних зобов'язань та недопущення можливості особи уникнути кримінальної відповідальності.